

MULLÀT PER L'ALBUFERA

El procés de degradació i la protecció de l'Albufera

Un projecte de:

Amb la subvenció de:

Amb la col·laboració de:

DE LA CONTAMINACIÓ A LA PROTECCIÓ

A la segona meitat del segle XX, la incorporació de productes químics a l'agricultura intensiva, la qual havia substituït la tradicional, i l'augment exagerat d'abocaments a causa d'un desenvolupament urbà i industrial sense mida, va donar lloc a un ràpid i destructor procés de contaminació que, a dia d'avui, encara perdura. Aquesta mateixa destrucció va alimentar en la societat el desig de conservar L'Albufera, però, malgrat tots els esforços, l'aiguamoll encara no s'ha recuperat del tot.

LA DEGRADACIÓ AMBIENTAL

La qualitat ambiental i els recursos naturals de l'Albufera van romandre quasi inalterats i en equilibri fins a la segona meitat del segle XX. En pocs anys, i en concret després de la dramàtica inundació que va patir la ciutat de València en 1957, la situació va empitjorar a causa d'un ràpid procés de degradació que va tenir molt a veure amb el desenvolupament urbà, industrial i agrari impulsat a principis dels anys seixanta.

A partir de llavors, i d'igual manera que va ocórrer en gran part d'Europa, l'agricultura tradicional a L'Albufera va anar donant pas a l'agricultura intensiva, caracteritzada per la mecanització de les tasques agrícoles i, especialment, per la introducció i l'ús desmesurat de plaguicides i fertilitzants artificials i contaminants. A més, els pobles i les indústries, com les que van créixer al llarg de l'antiga carretera N-332, entre València i Almussafes, van començar a desenvolupar-se acceleradament i abocar les aigües residuals, sense cap tipus de control, a l'aiguamoll. En paral·lel, el «desenvolupisme» turístic es va ensenyorir de la costa arrasant dunes, construint blocs d'apartaments i planejant colossals projectes urbanístics, els quals van afectar una part de la restinga litoral de l'Albufera.

L'equilibri ecològic es va trencar i va arribar la crisi ambiental, els anys més foscos. L'aigua, que és la vida de l'Albufera i de qualsevol aiguamoll, es va tornar bruta i tèrbola. L'excés de nutrients aportats per les aigües agrícoles, urbanes i industrials sense depurar va derivar en un sistema hipertròfic; en un procés que es coneix com eutrofització i que

Imatge 10: A l'agost de 1973, Carles Mira, autor també del documental *Biotopo*, publicava en la revista *Triunfo* un reportatge sobre la contaminació de l'Albufera. El reportatge, de fet, és la translació al paper del propi documental. Les denúncies, reivindicacions i mobilitzacions ciutadanes d'aquests anys, encara durant la dictadura de Franco, van assegurar les bases per a la consegüent protecció de l'aiguamoll i la Devesa. Imatge: portada de la revista *Triunfo* (n. 569, agost de 1973), amb fotografia de Juan Antonio Ruiz Anchia.

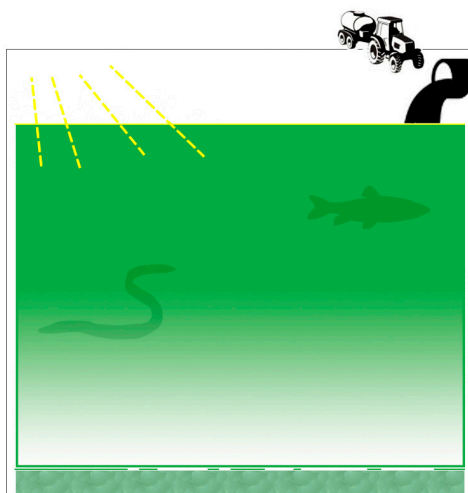
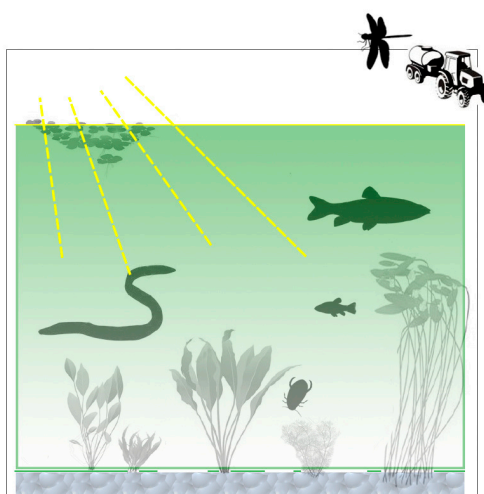
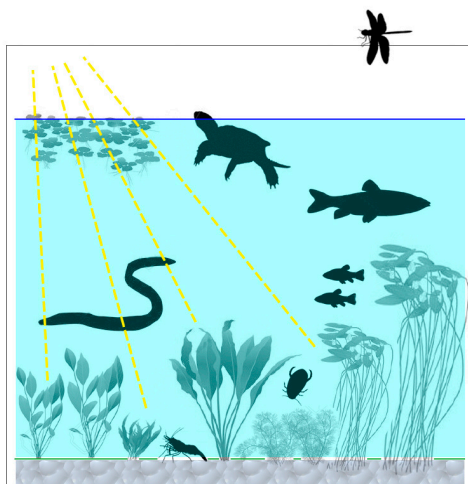
resulta clau per a entendre la degradació ambiental patida a l'Albufera. D'aquesta manera, l'acumulació de nutrients i residus orgànics a l'aigua va trastocar els paràmetres químics, provocant una explosió de fitoplàncton, una proliferació d'algues microscòpiques —cianobacteris— que van enterbolir l'aigua de tal manera que la llum del sol va deixar d'arribar al fons, i es van produir severos cicles d'anòxia —mancada d'oxigen—. Les plantes subaquàtiques que creixien per tot arreu a l'estany i els canals, en no poder realitzar la fotosíntesi per falta de llum, van anar reduint la seua superfície fins desaparèixer per complet. I, amb elles, també moltes espècies animals —vertebrats i invertebrats aquàtics— a les quals servien d'aliment i refugi. En uns pocs anys, l'Albufera va passar a convertir-se en un dels llacs més contaminats d'Europa.

Biotopo, un curtmetratge documental del director Carles Mira rodat en 1973, apareix en aquest cas com un fidel reflex del que van ser aquells anys i del profund impacte, no només ambiental, que la sobtada degradació de l'Albufera va causar al medi i la societat valenciana, i, molt especialment, entre els pobladors que durant segles havien viscut de la pesca a l'estany.

LA DESTRUCCIÓ QUE DÓNA ORIGEN A LA PROTECCIÓ

Les conseqüències de la contaminació i l'eutrofització de les aigües es van manifestar abruptament a la tardor de 1972¹⁶. Ho proven dues imatges preses pel primer satèl·lit Landsat de la NASA. En la del 19 d'agost, s'aprecia encara l'espessa vegetació aquàtica al voltant de la Mata del Brossar. En la del 16 de novembre, en canvi, ja no hi queden plantes.

I va ser precisament quan aquesta destrucció arribava al punt culminant que es van iniciar les reivindicacions ciutadanes que, començant per la Devesa, reclamaven recuperar i protegir l'aiguamoll. En un dels primers moviments ecologistes a Europa —«El Saler per al poble!»—, encara durant la dictadura de Franco, la societat valenciana va aconseguir asseure les bases per a la conservació de l'Albufera.

Imatge 11: Representació gràfica del procés d'eutrofització.

Des de llavors, i una vegada restablert el sistema democràtic en 1977, s'han anat succeint les diferents figures de protecció amb les quals compta en l'actualitat. Figures l'objectiu últim de les quals és la recuperació i conservació de l'aiguamoll.

Figura de protecció	Any
Parc Natural	1986
Zona Humida d'Importància Internacional (Convenció de Ramsar)	1990
Red Natura 2000: Zona d'Especial Protecció per a les Aus (ZEPA)	2002
Catàleg Valencià de Zones Humides	2002
Red Natura 2000: Lloc d'Interès Comunitari (LIC)	2006

No ha sigut un procés fàcil ni lliure d'obstacles. Les primeres mesures de protecció executades per l'Ajuntament de València des de l'Oficina Devesa-Albufera, a principis dels anys vuitanta del passat segle, van ser durament criticades i combatudes —amb sabotatge inclòs—. I fins i tot la declaració de Parc Natural va ser anul·lada en els tribunals després de la denúncia d'un col·lectiu hostaler, que veia en aquesta decisió una restricció als seus interessos.

Després de la declaració de Parc Natural, es van engegar diferents iniciatives i projectes encaminats a eliminar i reduir determinats impactes, en particular els relacionats amb l'arribada d'aigües residuals sense depurar, i a recuperar unes condicions ambientals òptimes que permeteren salvaguardar els valors naturals i culturals d'aquest territori. Entre els projectes desenvolupats, en 1991 es va elaborar el Pla Director de Sanejament de l'Albufera, entre les obres prioritàries del qual va destacar l'execució del Col·lector Oest —en l'actualitat, sense la capacitat suficient— o l'engegada de diverses Estacions Depuradores d'Aigües Residuals (Albufera Sud, El Saler, ampliació de Pinedo, Sueca, El Perelló).

Aquests mateixos anys, es van desenvolupar diferents projectes de restauració i recuperació ambiental. Els emblemàtics són els duts a terme al front dunar del litoral de la Devesa i al Racó de l'Olla, on en l'actualitat es localitza una de les majors colònies de cria de gavines i xatracos de la península ibèrica. Més recentment, destaquen les actuacions dutes a terme a l'Ullal de Baldoví, el Tancat de la Pipa i el Tancat de Mília. L'elaboració i aprovació d'una normativa de protecció i ordenació pròpia —el Pla d'Ordenació dels Recursos Naturals¹⁷ i el Pla Rector d'Ús i Gestió¹⁸— van venir amb posterioritat (1995 i 2004), en un procés no exempt de complicacions administratives i legals. De fet, encara avui constitueixen un llast. En l'actualitat —gener de 2018—, la normativa d'ordenació vigent es troba parcialment derogada i està pendent l'aprovació d'un nou Pla Rector d'Ús i Gestió adaptat a la nova realitat ambiental, social i econòmica del Parc Natural, així com el Pla de Gestió de l'Albufera de València com a espai de la Xarxa Natura 2000.

Avui, tothom coincideix que la protecció de l'espai va ser crucial per a evitar la seua destrucció irreversible i començar a treballar en la seua recuperació. Però, malgrat totes aquestes figures de protecció locals, europees i internacionals, i dels diferents projectes duts a terme en tots aquests anys, no s'ha aconseguit encara recuperar completament l'Albufera, que manifesta encara aqueix estat d'eutrofització definit per l'excés de nutrients de les aigües.

L'aigua és el factor clau per a la pervivència i recuperació de l'Albufera, però cal també no oblidar la llarga llista d'impactes que tenen i posen en risc el futur d'aquest espai. La integració i adequació d'usos i activitats productives —agricultura, caça, turisme—, la forta pressió antròpica derivada de la proximitat de nuclis urbans, com la pròpia ciutat de València, i els efectes que tenen sobre el territori infraestructures com les de la xarxa viària o les del Port de València, són alguns d'aquests impactes.

Tornant a l'aigua, molts dels conflictes i problemes que s'identificaven als primers anys després de la declaració del Parc Natural de l'Albufera continuen avui ben vigents. No obstant això, sembla que

posar solució a alguns d'aquests impactes no siga tan difícil. Bastaria amb afrontar decididament els reptes als quals s'enfronta l'Albufera, engegar mesures encertades i donar solució d'una vegada per sempre a tres assumptes essencials en els quals l'aigua resulta clau:

- La quantitat d'aigua
- La qualitat de l'aigua
- La gestió i la governança de l'aigua

En aquest punt, les consideracions i propostes recollides en els diferents documents de planificació hidrològica resulten decisius per a garantir la supervivència hídrica de l'Albufera. D'aquesta manera, el Pla de Conca del Xúquer refereix la necessitat d'aconseguir un bon potencial ecològic per a l'aiguamoll. Així, estableix uns volums mínims anuals l'objecte dels quals és garantir el manteniment dels ecosistemes aquàtics i procurar un bon estat ecològic de la massa d'aigua¹⁹.

Notes

¹⁶ Llorens, Vicent; Dies, Bosco (2017). *Parc Natural de l'Albufera 1986-2016. Trenta anys, trenta mirades*. Edicions 96 - Fundació Assut. València. Cita de la entrevista con Juan Soria.

¹⁷ El Pla d'Ordenació dels Recursos Naturals de la conca hidrogràfica de l'Albufera va quedar aprovat pel Decret 96/1995, de 16 de maig, del Govern valencià. (DOGV núm. 2516, de 26.05.1995).

¹⁸ Aprovat pel Decret 259/2004, de 19 de novembre, del Consell de la Generalitat, pel qual s'aprova el Pla Rector d'Ús i Gestió del Parc Natural de l'Albufera (DOGV núm. 4890, de 24.11.2004) (en l'actualitat parcialment derogat).

¹⁹ Els volums que l'estany rep habitualment van a condicionar l'estat de les aigües de l'Albufera, juntament amb altres paràmetres relacionats amb la qualitat. La definició del bon potencial ecològic inclou a més altres requeriments addicionals, com els relacionats amb l'eutrofització de les aigües, sempre tenint en compte el contingut en fòsfor com a paràmetre limitant.

Bibliografia recomanada

Blanco, C., 1974. Estudio de la contaminación de la Albufera de Valencia y de los efectos de dicha contaminación sobre la fauna y la flora del lago. València: Tesis doctoral. Universidad de València.

Diputació Provincial de València (1982). Jornadas sobre la problemàtica de l'Albufera de València. València.

Generalitat Valenciana (1989). Plan Especial del Parc Natural de l'Albufera. Agència de Medi Ambient. Conselleria d'Administració Pública. València.

Llorens, Vicent; Dies, Bosco (2017). *Parc Natural de l'Albufera 1986-2016. Trenta anys, trenta mirades*. Edicions 96 - Fundació Assut. València.

Ull Solís, M. Àngels, et al. (2000). *El Parc Natural de l'Albufera*. Universitat de València. València.

MULLA'T PER L'ALBUFERA. Campanya de divulgació i participació

Coordinació: Pablo Vera i Mario Giménez (SEO/BirdLife).

Textos: Bosco Dies i Vicent Llorens (Fundació Assut).